

GEOGRAFICKÝ ČASOPIS

50

1998

2

Jozef Mládek, Vladimíra Kovalovská, Jana Chovancová *

PETRŽALKA - DEMOGRAFICKÉ, NAJMĀ MIGRAČNÉ ŠPECIFIKÁ MLADEJ URBĀNEJ ŠTRUKTÚRY

J. Mládek, V. Kovalovská, J. Chovancová: Petržalka - demographic and migration features of young urban structure. *Geografický časopis*, 50, 1998, 2, 14 figs., 10 tabs., 18 refs.

Petržalka is a young urban structure formed as a large housing compound in the 70's and 80's. One of important demographic traits is the migration shrinkage of population as manifested from 1987. Analysis of a set of migrants for the years 1992-1995, structural traits, causes and spatial orientation of migration was the principal aim of this contribution. Results did not confirm the original concern of large structural differences between the sets of emigrants and immigrants, which could lead to degradation of demographic situation in Petržalka.

Key words: migration, dynamism of population, migration balance, reasons of migration, spatial orientation, structures (age, education, nationality of migrants)

1 ÚVOD

Mladé urbánne štruktúry, ktoré predstavujú veľké obytné komplexy sa vyznačujú mnohými špecifickými znakmi. Patrí medzi ne zvláštna kompozícia jednotlivých funkčných prvkov, charakteristické demografické štruktúry a procesy, zvláštne dopravné systémy, osobitné znaky kvality života ich obyvateľov a ďalšie. V strednej a východnej Európe bolo v období rokov 1950-1990 postavených spolu 14 miliónov nových bytov (ďalších 66 miliónov bytov v bývalom Sovietskom zväze). Mnohé

* Katedra humánnej geografie a demogeografie, Prírodovedecká fakulta UK, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava

z týchto nových bytov sa nachádzajú vo veľkých obytných súboroch (dimenzia 5-50 tisíc bytov). Ak v bývalej Československej federatívnej republike žila 1/3 obyvateľstva v takýchto priemyselne postavených komplexoch, potom na Slovensku bol tento podiel ešte vyšší (Schmülling 1992).

Jedna z najväčších mladých urbánnych štruktúr, ktoré sa nachádzajú v celom stredo európskom priestore, sa sformovala na pravom brehu Dunaja - v Petržalke. Predstavuje relatívne kompaktný útvar (s výnimkou staršej priemyselnej zóny a malého súboru rodinných domov), ktorý bol postavený v rokoch 1970-1990. Z hľadiska priestorového rozmiestnenia a funkčného usporiadania sa Petržalka považuje za typ pásmového mesta, ktoré je komponované pozdĺž základnej severojužnej osi. Výstavba bytov (spolu 40 tis.) sa realizovala dosť uniformne, a to formou 4, 6, 8 a 12 podlažných domov. Ďalej bola vybudovaná prevažná časť projektovanej základnej vybavenosti, časť areálovej a vyššej občianskej vybavenosti. Začalo sa s utváraním systému zelene. Jedným zo základných problémov mestskej časti Petržalka je absencia ústrednej osi, funkčnej chrbtice celého územia, resp. centrálného jadra celej urbánnej štruktúry. Táto základná kompozičná, ako aj funkčná os celého územia (lahké metro, rýchlodráha) mala plniť nezastupiteľné úlohy v oblasti dopravného systému, občianskej vybavenosti, mala byť integračným elementom celej štruktúry, ktorej prvky sú usporiadané do rozvoľnenej formy zástavby.

Vývoj Petržalky vyústil do zložitého súboru, v ktorom sa vyskytuje celý rad negatívnych javov, ktoré sa v súčasnosti dosť zreteľne odrážajú na kvalite života jej obyvateľov. Preferovanie bytovej výstavby na jednej strane prinieslo určité uspokojenie mnohým obyvateľom, ale zároveň na druhej strane viedlo k zanedbaniu rozvoja iných funkčných oblastí. Vytvoril sa značný deficit občianskej vybavenosti a školských zariadení (kritická situácia čo do počtu predškolských a základných školských zariadení koncom 80. a začiatkom 90. rokov), výrazne zaostala tvorba nových pracovných príležitostí. Dopravná obsluha (autobusová) územia je neekologická a prepravu osôb dokáže zvládnuť iba pomocou veľkých vkladov. Stále sa odkladá výstavba rýchlodráhy. Došlo k devastácii viacerých hodnôt životného prostredia. Obyvatelia Petržalky sa ťažko vyrovnávajú s indiferentnosťou, anonýmitou a nehumánnosťou prostredia.

V ostatných rokoch vývoja Petržalky sa objavil nový fenomén, ktorým je migračný úbytok obyvateľstva, spôsobujúci i celkový úbytok obyvateľstva. Takáto bilancia migračného procesu si zaslúži osobitnú pozornosť. Ako veľké sú straty obyvateľstva? Odlišuje sa štruktúra súboru emigrantov a imigrantov? Ako tieto procesy ovplyvňujú vlastnú populačnú štruktúru Petržalky? To je len niekoľko otázok, ktoré sa považujú za aktuálne a na ktoré sa snažíme hľadať odpovede i v našej práci.

Podrobnejšie informácie o vývoji tejto urbánnej štruktúry, jej dopravných pomeroch, vybavenosti zariadeniami rozličných typov služieb a ich percepcii jej obyvateľmi, kvalite života jej obyvateľov, vybraných demografických znakov a ďalších charakteristických javoch a procesoch obsahuje súbor štúdií pracovníkov Katedry humánnej geografie a demogeografie PriF UK v Bratislave, ktorí sa výskumom Petržalky venujú už dlhšie obdobie (Korec (1994), Mládek (1994), Spišiak (1994), Slavík (1994), Otrubová (1994), Cibulková (1994), Miškolci a Mládek (1994), Plašienková (1994)).

2 DEMOGRAFICKÉ OSOBITOSTI PETRŽALKY

2.1 Dynamika obyvateľstva

Ako mladá urbánna štruktúra vykazuje Petržalka pozoruhodné črty v populačných procesoch a štruktúrach svojho obyvateľstva. Mnohé z nich súvisia s hlavným populačným procesom, ktorým bola imigrácia obyvateľstva v období rokov 1970-1990. V roku 1900 mala Petržalka 1 805 obyvateľov a do roku 1930 vzrástol ich počet na 14 tisíc. Tento stav sa udržiaval na rovnakej úrovni až do roku 1970, kedy tu žilo 14 056 obyvateľov (tab. 1a). V ďalšom vývoji vzrástol počet obyvateľov v roku 1980 na 48 755 a v roku 1991 až na 128 251.

Tab. 1a. Vývoj počtu obyvateľov Petržalky

Rok	Počet obyvateľov	Rok	Počet obyvateľov
1869	718	1961	15 361
1880	819	1970	14 064
1890	904	1980	47 755
1900	1 805	1991	128 251
1910	2 947	1992	128 164
1921	4 282	1993	127 864
1930	14 164	1994	127 298
1950	15 966	1995	126 755

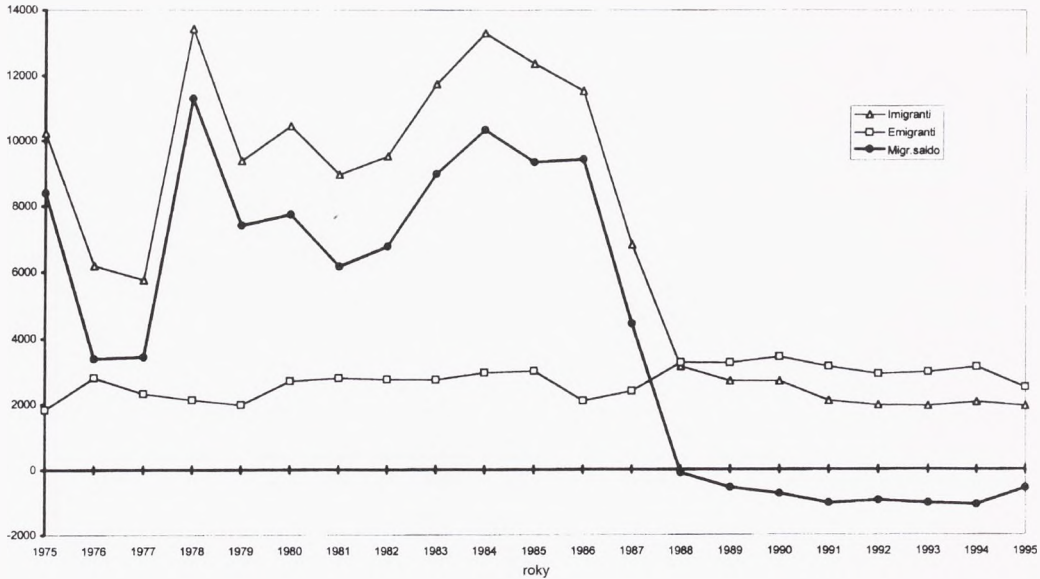
Prameň: Retrospektívni lexikon obcí ČSSR 1850-1970.

Štatistická ročenka hlavného mesta SR Bratislavy 1992-1996.

Rozhodujúci význam z hľadiska vývoja obyvateľstva má necelých 20 rokov, v priebehu ktorých vzrástol počet obyvateľov Petržalky o takmer 115 tisíc. Toto obdobie sa ostro vyhraničuje oproti predchádzajúcemu obdobiu, v ktorom niekoľko desaťročí stagnoval počet obyvateľov a rovnako oproti nasledujúcemu obdobiu, v ktorom je zreteľná stagnácia, resp. mierny pokles počtu obyvateľov.

Imigračný komponent pohybu obyvateľstva Petržalky v období rokov 1970 - 1990 predstavuje približne 140 tisíc osôb. Priemerne ročne teda imigruje okolo 7 tis. osôb, pričom maximálne počty (13,5 tis.) boli zaznamenané v rokoch 1978 a 1984. Prirodzene i relatívne miery sú veľmi vysoké - hrubá miera imigrácie sa pohybuje od 50 do 140 ‰ s klesajúcim trendom. V tom istom období sa z Petržalky vystaňovalo okolo 45 tis. obyvateľov (ročne priemerne 2 500 obyvateľov) a hrubá miera emigrácie sa pohybovala od 15 - 30 ‰. Analýzu niektorých znakov migrácie Petržalky z konca 80. rokov nachádzame v práci Cibulkovej (1994).

V rokoch 1987-1988 sa končí imigračná vlna Petržalky (obr. 1). Najskôr v r. 1987 klesá počet imigrantov na polovicu (6,8 tis.) a v r. 1987 sa po prvý krát zásluhou ďalšieho počtu imigrantov (3,1 tis.) zaznamenáva záporné migračné saldo, ktoré pretrváva do súčasnosti. Do roku 1990 stačí tieto straty kompenzovať prirodzený prírastok.

Obr. 1. Vývoj migrácie obyvateľstva Petržalky v r. 1975-1995 (absolútne údaje).

tok, ale počnúc rokom 1991 je táto kompenzácia nedostatočná a celkový počet obyvateľov sa znižuje.

Prirodzený pohyb obyvateľstva charakterizuje predovšetkým postupný pokles pôrodnosti. Ukazovatele živorodenosti boli veľmi vysoké až do roku 1989 (15-25 ‰). Do Petržalky sa sťahovalo mladé obyvateľstvo v reprodukčnom veku. V posledných rokoch klesla úroveň živorodenosti na 6,8 ‰ a nedosahuje ani priemernú úroveň živorodenosti celej Bratislavy (tab. 1b). Popri poklese relatívnych hodnôt živorodenosti je zároveň významný pokles počtu živonarodených detí (v 80. rokoch to bolo 2-3 tisíc ročne, v roku 1995 len 859 detí). Vývoj tohto populačného procesu súvisí so zmenou vekovej štruktúry (starmutie reprodukčnej skupiny obyvateľov), ako aj s výrazným zastúpením predreprodukčnej skupiny obyvateľov. Súčasná reprodukčná skupina znížila mieru reprodukcie. Nové oživenie reprodukcie obyvateľstva v Petržalke možno predpokladať o niekoľko rokov, keď vzrastie početnosť reprodukčnej skupiny obyvateľstva.

Petržalka má druhú najnižšiu úroveň ukazovateľa všeobecnej úmrtnosti obyvateľstva zo všetkých mestských častí a zároveň nedosahuje ani polovicu úrovne úmrtnosti v celej Bratislave. Vývoj tohto procesu sa jednoznačne spája s osobitnou vekovou štruktúrou obyvateľstva, najmä nízkym podielom poproduktívnej skupiny obyvateľstva (tab. 1b).

Z ostatných populačných procesov vykazuje Petržalka veľmi nízku úroveň sobášnosti (málopočetné ročníky v sobášnom veku). Ako negatívne črty populačnej situácie sa hodnotia vysoká rozvodovosť (hrubá miera rozvodovosti 3 ‰ a index rozvodovosti 45 ‰) a taktiež veľmi vysoká potratovosť (hrubá miera potratovosti 8 - 10 ‰, potratový index 110 - 130 ‰) s tendenciou poklesu.

Tab. 1b. Dynamika obyvateľstva Petržalky

UKAZOVATELE	R O K Y			
	1992	1993	1994	1995
Hrubá miera sobášnosti (‰)	4,1	3,4	3,4	3,5
Hrubá miera rozvodovosti (‰)	3,2	2,9	3,1	2,8
Hrubá miera potratovosti (‰)	13,9	11,7	10,2	8,6
Hrubá miera živorodenosti (‰)	9,1	8,4	7,3	6,8
Hrubá miera úmrtnosti (‰)	3,5	3,8	3,8	3,9
Dojčenská úmrtnosť (‰)	13,7	7,4	9,6	10,5
Prirodzený prírastok (‰)	5,6	4,6	3,5	2,9
Hrubá miera imigrácie (‰)	15,3	15,1	16,1	15,2
Hrubá miera emigrácie (‰)	22,7	23,2	24,6	19,7
Hrubá miera migračného salda (‰)	-7,4	-8,1	-8,5	-4,5
Celkový prírastok (‰)	-1,8	-3,4	-4,9	-1,6
Počet živonarodených	1171	1079	935	859

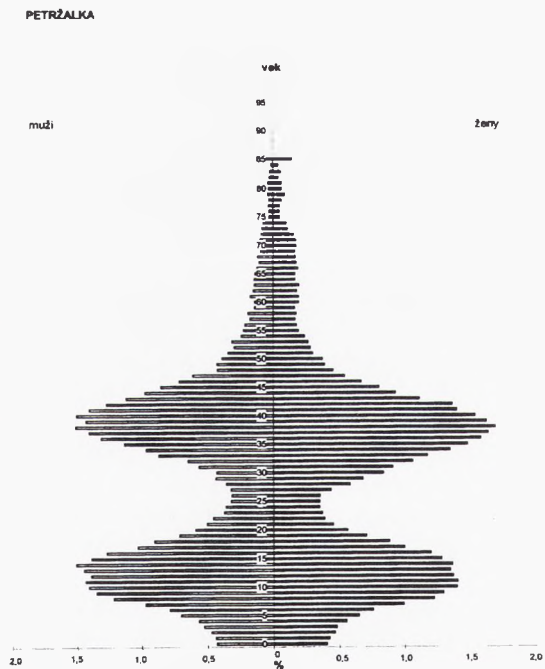
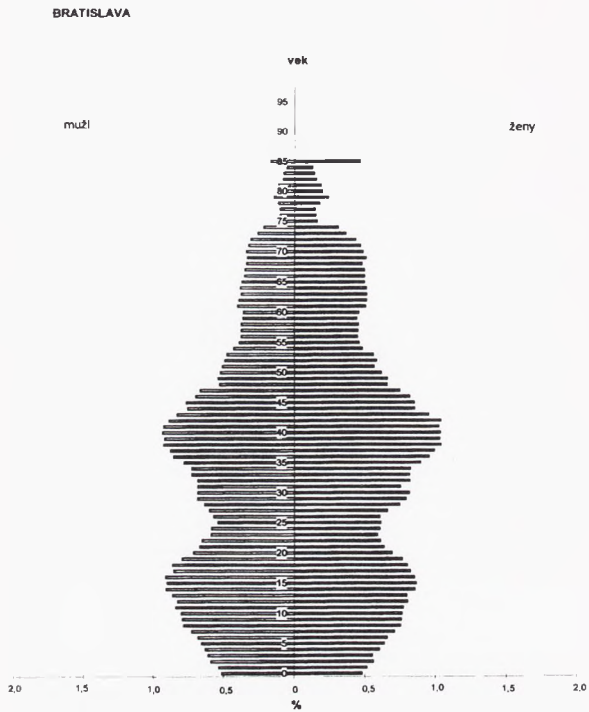
Prameň: Štatistická ročenka hlavného mesta SR Bratislavy 1992-1996.

2.2 Štruktúra obyvateľstva

Ak hodnotíme štruktúru obyvateľstva Petržalky, potom sa najvýznamnejšie odlišnosti prejavujú pri vekovej štruktúre (vzhľadom na určitú kompatibilitu s hodnotením migrácie sa údaje o štruktúre obyvateľstva vzťahujú k roku 1993). Ide o mladú populačnú štruktúru s vysokým podielom (28,8 %) predproduktívnej zložky obyvateľstva (priemerný ukazovateľ za Bratislavu je 21,0 %). Aj obyvateľstvo v produktívnom veku dosahuje väčší podiel (65 %) ako za celé mesto (61,3 %). Ešte výraznejšie sa Petržalka prezentuje ako mladá populačná štruktúra ak zlúčime obe tieto kategórie obyvateľstva. Spolu tvoria 93,8 %. Je zákonité, že v Petržalke chýba staré obyvateľstvo. Podielom 6,2 % obyvateľstva poproduktívneho veku sa výrazne odlišuje od celomestskej úrovne (17,7 %). Tieto hodnotenia môžu ďalej potvrdiť i index starnutia - 21,6 (Bratislava 84,4) a priemerný vek obyvateľstva - 29,5 (Bratislava 35,5).

Hodnotenie vekovej štruktúry pomocou vekovej pyramídy (obr. 2) poukazuje na ďalšie zvláštnosti. Pri určitej generalizácii získaného obrazu možno toto obyvateľstvo považovať za dvojgeneračnú populačnú štruktúru. Dominantné je postavenie rodičov (35-45 roční) a veľkú početnosť má i generácia detí (8-16 roční). Obyvateľstvo poredukčného veku je zastúpené podstatne nižším podielom.

Takto sformovaná populačná štruktúra je svojím rozsahom a usporiadaním mimoriadny demografický fenomén. Nie je výsledkom dlhodobých procesov prirodzenej reprodukcie, ale svoju "deformáciu" získala prostredníctvom migračných procesov. V krátkom časovom období sa prisťahovalo obyvateľstvo podobnej vekovej štruktúry

Obr. 2. Veková štruktúra obyvateľstva Bratislavy a Petržalky.

a vznikol útvar akoby "transplantovaním" do nového prostredia. Možno predpokladať, že jeho transformácia na "normálnu" vekovú štruktúru môže prebiehať až niekoľko desaťročí.

Výrazné odlišnosti vekovej štruktúry obyvateľstva Petržalky sa prejavujú pri porovnaní jej vekovej pyramídy s rovnakým grafom pre celú Bratislavu (obr. 2). Grafická interpretácia bratislavskej populácie je charakteristická väčšou proporionalitou jednotlivých vekových kategórií. Vysoká početnosť obyvateľov Petržalky sa však odráža i vo zvýšenom zastúpení dvoch vyššie uvedených generácií vo vekovej pyramíde Bratislavy. Je to určitým dôkazom toho, že ide o nové obyvateľstvo, ktorého podstatná časť imigrovala z mimobratislavských zdrojov.

Vzdelanostná úroveň obyvateľov takýchto mladých urbánnych štruktúr je spravidla dosť vysoká. Túto vlastnosť možno pozorovať i u obyvateľstva Petržalky. V štruktúre podľa dosiahnutého stupňa vzdelania majú menej početné zastúpenie obyvatelia so základným vzdelaním (20,2 %), čo je menej ako má celá Bratislava (22,6 %). Vyšší podiel vykazujú obyvatelia so stredným vzdelaním bez maturity (21,4 %, Bratislava 20,3 %) a úplným stredoškolským vzdelaním (32,6 %, Bratislava 31,8 %). Zastúpenie obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním (21,6 %) sa málo odlišuje od bratislavskej úrovne (21,9 %). Petržalka svojou úrovňou vzdelania obyvateľstva sa približuje k takým mestským častiam ako sú Ružinov, Karlova Ves, Lamač, Nové Mesto, kým najvyššiu vzdelanostnú úroveň vykazuje Staré Mesto.

Národnostná štruktúra obyvateľstva Petržalky prekonala v období rokov 1970-1991 značné zmeny. V roku 1970 (k dispozícii sú iba údaje za obvod Bratislava 5) to bola časť Bratislavy s najvyšším podielom neslovenského obyvateľstva. Obyvateľstvo maďarskej národnosti tvorilo vyše 15 % populácie obvodu a rovnako podiel neslovenského a nemaďarského obyvateľstva tu dosahoval bratislavské maximum. V roku 1991 vzrástol podiel obyvateľov slovenskej národnosti na 92 %, podiel maďarskej národnosti klesol na 4,2 % a ostatných národností na 3,8 %. Tento vzrast spôsobila predovšetkým imigrácia slovenského obyvateľstva. Obyvateľstvo iných národností absolútne pribúdalo (počet obyvateľov maďarskej národnosti o 88 %, ostatných národností o 154 %), ale relatívny podiel klesal.

Religióznú štruktúru obyvateľstva Petržalky charakterizuje nízky podiel veriacich (42,6 %) a relatívne vyššie zastúpenie obyvateľov bez vyznania (20,8 %), ako aj s nezisteným náboženským vyznaním (36,6 %). Zo skupiny obyvateľov, ktorí deklarovali svoje náboženské vyznanie, sú najpočetnejšie dve vierovyznania rímsko-katolícké (89,3 %) a slovenské evanjelické (7,0 %).

3 NIEKTORÉ VÝZNAMNÉ CHARAKTERISTIKY MIGRÁCIE A MIGRANTOV PETRŽALKY

Na analýzu migračných procesov Petržalky bolo zvolené obdobie rokov 1992-1995, t.j. obdobie stabilizovaného vývoja urbánnej štruktúry, po ukončení bytovej výstavby. Všetky základné informácie o migrantoch boli získané z migračnej štatistiky, ktorú poskytol ŠU SR (Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995 vypracovaná z hlásení o sťahovaní). Úplný súbor migrantov za celé sledované obdobie tvorilo 19 378 osôb. Pri mnohých triediacich znakoch sa použili 4 jednorôčné súbory migrantov. Z celkového počtu predstavovali imigranti do Petržalky 7 877 osôb a počet emigrantov z Petržalky bol 11 501. Miernu prevahu mali v oboch

migračných zložkách ženy, a to pri emigrácii 51,3 % a pri imigrácii to bolo 52,1 % (tab. 2).

Tab. 2. Vývoj migrácie obyvateľov Petržalky v rokoch 1992-1995

ROK	IMIGRÁCIA			EMIGRÁCIA			MIGR. PRÍRASTOK		
	spolu	muži	ženy	spolu	muži	ženy	spolu	muži	ženy
1992	1957	942	1015	2907	1450	1457	-950	-508	-442
1993	1934	952	982	2966	1463	1503	-1032	-511	-521
1994	2053	970	1083	3126	1505	1621	-1073	-535	-538
1995	1933	912	1021	2502	1182	1320	-569	-270	-299
spolu	7877	3776	4101	11501	5600	5901	3624	1824	1800

Prameň: Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995.

Ak chceme posudzovať migračnú mobilitu Petržalky, ukazuje sa užitočné porovnať niektoré charakteristiky s ostatnými mestskými časťami Bratislavy (použité boli údaje za rovnaké časové obdobie - roky 1992-1995). V súbore týchto mestských častí Petržalka nemá nejaké mimoriadne postavenie. Je prirodzené, že vzhľadom na svoju najväčšiu ľudnosť mala v sledovanom období druhý najväčší objem migrácie (na 1. mieste bol Ružinov - 19 942 migrantov). Podľa veľkosti indexu mobility (38,0) zaujímala až 13. miesto, čo svedčí o podpriemernej úrovni migračnej mobility. Výrazne vyššiu mobilitu dosiahli Karlova Ves (120,3), Devín (85,3), Staré Mesto (82,4), Devínska Nová Ves (70,5) a najmenšiu mobilitu mali Podunajské Biskupice (18,8), Vrakuňa (21,8), Jarovce (23,9) a Rusovce (25,3).

Pri osobitnom hodnotení imigračnej zložky zaujímala Petržalka podľa absolútneho počtu imigrantov 4. poradie medzi mestskými časťami a pri posudzovaní podľa hrubej miery imigrácie to bolo až 12. miesto v poradí. Petržalka mala najväčší počet emigrantov, ale pri hodnotení podľa hrubej miery emigrácie zaujíma až 11. miesto v zostupnom usporiadaní. Ak hodnotíme výslednú bilanciu migrácie - migračné saldo, potom Petržalka mala najväčšie absolútne straty obyvateľstva. Ak však na hodnotenie použijeme relatívne ukazovatele - intenzitu migračného salda (tab. 3), potom sa hodnotou -7,1 ‰ zaraduje až na 13. miesto v poradí (Karlova Ves 68,2 ‰, Záhorská Bystrica 9,1 ‰, Ružinov 3,7 ‰, Devínska Nová Ves 3,6 ‰, Devín - 14,5 ‰, Čuňovo - 8,6 ‰ a Rusovce - 7,3 ‰).

Celkovo teda Petržalku možno v súbore mestských častí Bratislavy hodnotiť ako útvar, ktorý má veľké absolútne počty emigrujúcich i imigrujúcich osôb, pričom relatívne migračné miery svedčia o nevelkej mobilite obyvateľstva. Podstatne významnejší sa javí migračný úbytok obyvateľstva. V sledovanom období Petržalka stratila 3 624 obyvateľov, z toho 1 824 mužov a 1 800 žien.

3.1 Veková štruktúra migrantov

Ak porovnáваме vekovú štruktúru súboru migrantov a obyvateľov Petržalky, potom možno konštatovať, že na migrácii sa zúčastňuje vekovo staršie obyvateľstvo. Z troch vekových skupín má najväčší podiel obyvateľstvo produkívneho veku (70,8

Tab. 3. Migračný pohyb obyvateľov Bratislavy podľa mestských častí

MESTSKÁ ČASŤ	MIGRAČNÝ PRÍRASTOK (ÚBYTOK)				SPOLU	
	1992	1993	1994	1995	počet	na 1000 obyv.
Bratislava spolu	774	1517	1780	1440	5511	3,1
Staré Mesto	- 47	- 3	- 26	271	195	1,0
Podunajské Biskupice	- 83	- 85	- 92	- 120	- 380	- 4,6
Ružinov	- 95	402	497	278	1082	3,7
Vrakuňa	34	- 24	34	- 30	14	0,2
Nové Mesto	135	80	8	147	370	2,3
Rača	- 8	106	84	- 21	161	1,9
Vajnory	11	15	- 10	- 11	5	0,4
Devín	- 45	- 10	1	11	- 43	- 14,5
Devínska Nová Ves	142	- 5	44	51	232	3,6
Dúbravka	310	49	- 76	- 65	218	1,4
Karlova Ves	1345	2172	2272	1554	7343	68,2
Lamač	57	- 89	101	- 81	- 12	- 0,4
Záhorská Bystrica	15	6	23	21	65	9,1
Čuňovo	- 13	- 21	7	-	- 27	- 8,6
Jarovce	- 5	- 26	-	- 1	- 32	- 7,2
Petržalka	- 953	- 1035	- 1075	- 569	- 3632	- 7,1
Rusovce	- 26	- 15	- 12	3	- 50	- 7,3

Prameň: Štatistická ročenka hlavného mesta SR Bratislavy 1992-1996.

%), pričom je to až o 5 % väčší podiel ako u obyvateľov Petržalky, najmenší je podiel obyvateľov poproduktívneho veku (7,0 %). Významne menšie zastúpenie v súbore migrantov má detské obyvateľstvo (predproduktívny vek).

Vekové štruktúry emigrantov a imigrantov sa dosť odlišujú. Imigranti sa vyznačujú veľmi výrazným zastúpením v kategórii produktívneho veku (75,4 %), čo je dosť prekvapujúce zistenie, navenok na území Petržalky je známy značný deficit pracovných príležitostí. Zároveň sa prejavuje veľmi nízky podiel (najmä v porovnaní s Petržalkou) kategórie predproduktívneho veku (16,9 %). Relatívne vyšší je i podiel kategórie poproduktívneho veku. Emigranti sa výrazne odlišujú nízkym podielom kategórie poproduktívneho veku a v porovnaní s imigrantmi i vyšším podielom kategórie predproduktívneho veku (tab. 4).

Pri hodnotení jednoročných vekových kategórií sa javí ako pozoruhodná skutočnosť, že veková pyramída imigrantov sa veľmi podobá pyramíde vekovej štruktúry Petržalky. Imigranti takto vlastne predstavujú dvojgeneračnú populačnú štruktúru (rodičia a deti), čím sa ešte zvyrazňuje podobný charakter vekovej štruktúry obyvateľov Petržalky. Odlišnou sa javí poproduktívna kategória imigrantov, ktorá je v Petržalke veľmi slabo zastúpená (obr. 3, 4, 5).

Z takéhoto hodnotenia vekových štruktúr emigrantov a imigrantov vyplýva, že Petržalka získava menej obyvateľov nižších vekových kategórií a viacej starších vekových kategórií obyvateľstva a naopak, stráca relatívne väčší počet detskej zložky a menej starších vekových kategórií. Migračný pohyb takýmto spôsobom prispieva k rýchlejšiemu demografickému starnutiu obyvateľov Petržalky.

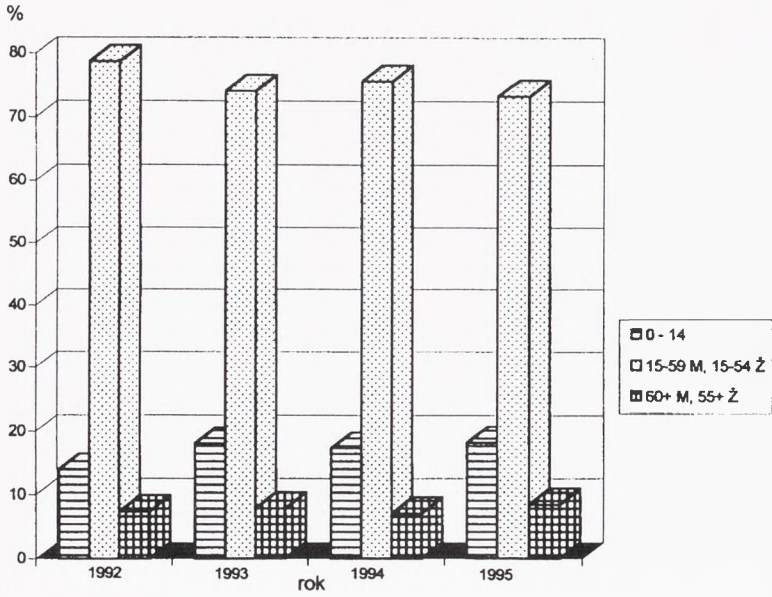
3.2 Vzdelanostná štruktúra migrantov

V sledovanom súbore migrantov tvorili osoby so základným vzdelaním 14,8 %, so stredným bez maturity 18,0 %, so stredným s maturitou 27,7 % a s vysokoškolským vzdelaním 17,5 %.¹

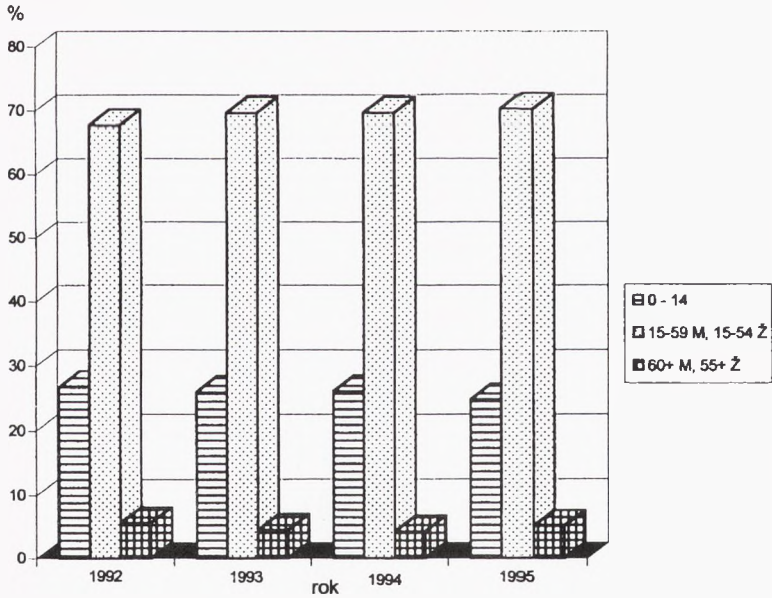
Pre hodnotenie vývoja populačnej štruktúry Petržalky má podstatný význam porovnanie vzdelanostnej štruktúry súborov imigrantov a emigrantov. V kategórii osôb so základným vzdelaním sa prejavuje ich značná prevaha v súbore emigrantov (tab. 5a). Je to zároveň jediná vzdelanostná kategória, v ktorej majú emigranti prevahu v absolútnom i relatívnom vyjadrení. V kategóriách migrantov so stredným vzdelaním s maturitou a s vysokoškolským vzdelaním sa kombinuje početná absolútna prevaha emigrantov s prevahou imigrantov v relatívnom vyjadrení.

Z takéhoto hodnotenia vyplýva, že imigrantov možno hodnotiť ako súbor s vyšším stupňom vzdelania a naopak, z Petržalky sa sťahuje obyvateľstvo s relatívne nižším stupňom vzdelanostnej úrovne. Je to čiastočné prekvapenie, lebo z hľadiska na celkovú úroveň bývania a vybavenosti urbánnej štruktúry Petržalky sa očakával práve emigračný pohyb obyvateľov s vyšším stupňom vzdelania (obr. 6, 7).

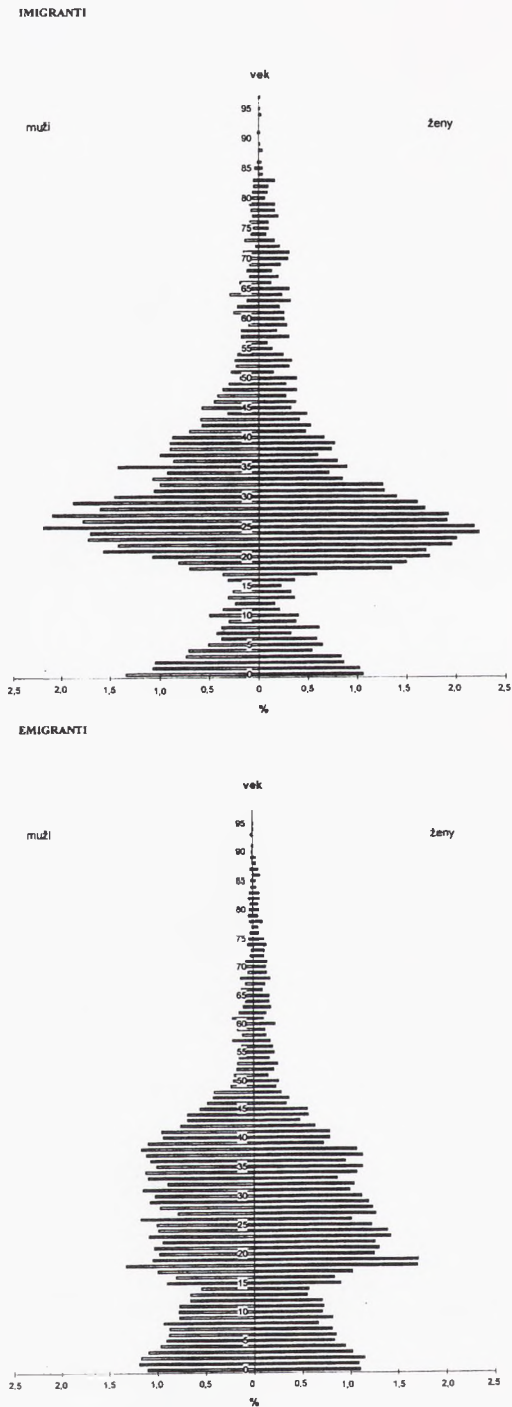
¹ Štruktúra migrantov podľa vzdelania má niekoľko osobitostí. Migračná štatistika (Hlásenie o sťahovaní) rozlišuje 4 skupiny vzdelania obyvateľstva: základné vzdelanie, stredné bez maturity, stredné s maturitou a vysokoškolské. Osobitnú kategóriu tvorí obyvateľstvo, ktoré svoje vzdelanie neuvádza. S veľkou pravdepodobnosťou ide o osoby mladšie ako 15 rokov, u ktorých sa vzdelanie nezistuje. Štatisticky je súčasťou celého súboru, a preto sú podiely jednotlivých vzdelanostných kategórií migrantov nezrovnateľné so vzdelanostnou štruktúrou iných populačných súborov (uvádza sa vzdelanostná štruktúra iba osôb starších ako 15 rokov).

Obr. 3. Veková štruktúra imigrantov Petržalky.

Obr. 4. Veková štruktúra emigrantov Petržalky.

Obr. 5. Veková štruktúra imigrantov a emigrantov Petržalky.

Tab. 4. Veková štruktúra migrantov Petržalky v rokoch 1992-1995

VEK		IMIGRANTI					EMIGRANTI					MIGRANTI				
		1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu
0 - 14	počet	272	350	356	351	1329	776	769	814	619	2978	1048	1119	1170	970	4307
	podiel %	13,9	18,1	17,3	18,2	16,9	26,7	25,9	26,0	24,7	25,9	21,6	22,8	22,6	21,9	22,2
15 - 59 M	počet	1540	1431	1551	1417	5939	1969	2064	2179	1756	7968	3459	3436	3689	3137	13721
	podiel %	78,7	74,0	75,6	73,3	75,4	67,7	69,6	69,7	70,2	69,3	71,1	70,1	71,2	70,7	70,8
60 + M	počet	145	153	146	165	609	162	133	133	127	555	357	345	320	328	1350
	podiel %	7,4	7,9	7,1	8,5	7,7	5,6	4,5	4,3	5,1	4,8	7,3	7,1	6,2	7,4	7,0
Spolu	počet	1957	1934	2053	1933	7877	2907	2966	3126	2502	11501	4864	4900	5179	4435	19378
	podiel %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Prameň: Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995.

Tab. 5a. Vzdelanie migrantov Petržalky v rokoch 1992-1995

VZDELANIE		IMIGRANTI					EMIGRANTI					MIGRANTI				
		1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu
Základné	počet	252	289	271	222	1034	420	509	500	405	1834	672	798	771	627	2868
	podiel %	12,9	15,0	13,2	11,5	13,1	14,5	17,2	16,0	16,2	16,0	13,8	16,3	14,9	14,1	14,8
Stredné bez maturity	počet	417	375	327	316	1435	530	539	570	416	2055	947	914	897	732	3490
	podiel %	21,3	19,4	15,9	16,4	18,2	18,2	18,2	18,2	16,6	17,9	19,5	18,6	17,3	16,5	18,0
Stredné s maturitou	počet	587	575	695	644	2501	722	706	780	660	2868	1309	1281	1475	1304	5369
	podiel %	30,0	29,7	33,9	33,3	31,8	24,8	23,8	24,9	26,4	24,9	26,9	26,1	28,5	29,4	27,7
Vysokošk.	počet	434	354	405	401	1594	473	462	462	402	1799	907	816	867	803	3393
	podiel %	22,2	18,3	19,7	20,7	20,2	16,3	15,6	14,8	16,1	15,6	18,6	16,7	16,7	18,1	17,5
Neuvádza	počet	267	341	355	350	1313	762	750	814	619	2945	1029	1091	1169	969	4258
	podiel %	13,6	17,6	17,3	18,1	16,7	26,2	25,2	26,1	24,7	25,6	21,2	22,3	22,6	21,9	22,0
Spolu	počet	1690	1593	1698	1583	6564	2145	2216	2312	1883	8556	4864	4900	5179	4435	19378
	podiel %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Prameň: Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995.

Podobné pozitívne tendencie vývoja vzdelanostnej štruktúry zisťujeme i pri porovnaní migrantov z obdobia rokov 1986-1990 (Cibulková 1994). Porovnaním početnosti jednotlivých typov vzdelania migrantov (relatívne početnosti sú stanovené bez kategórie "neuveденé" vzdelanie) zisťujeme pokles relatívnej početnosti imigrantov so základným vzdelaním, a naopak, narastanie početnosti vyšších vzdelanostných kategórií (tab. 5b). Tento poznatok je dôležitý aj napriek odlišným obdobiam vývoja urbánnej štruktúry (v prvom sa končila výstavba, prebiehala intenzívna imigrácia, v druhom sú charakteristické určité znaky stabilizácie vývoja), v ktorých sa migrácia posudzovala.

Tab. 5b. Vzdelanostná štruktúra migrantov Petržalky v rokoch 1986 - 1990 a 1992 - 1995 (podiely v %)

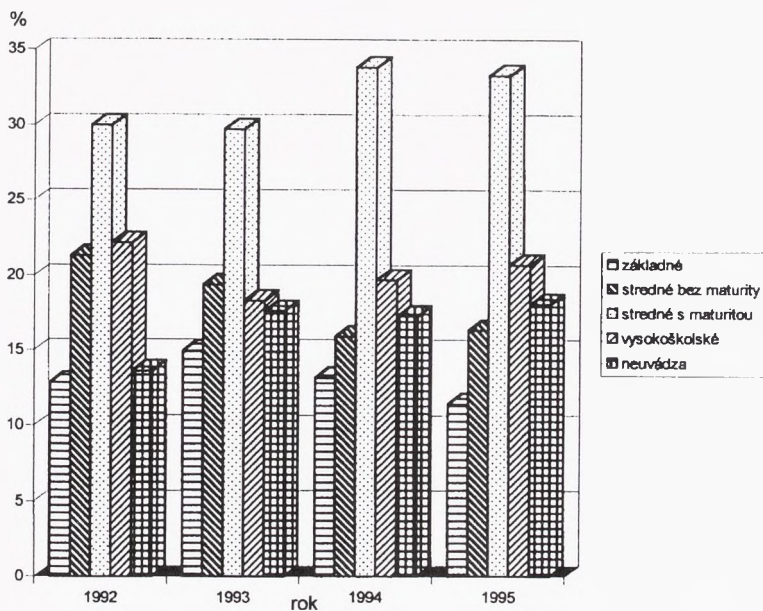
TYP	1986 - 1990		1992 - 1995	
	IMIGRANTI	EMIGRANTI	IMIGRANTI	EMIGRANTI
VZDELANIA				
Základné	18,3	18,2	15,8	21,5
Stredné bez maturity	22,8	23,6	21,9	24,0
Stredné s maturitou	34,7	35,6	38,1	33,5
Vysokoškolské	24,2	22,6	24,2	21,0

Prameň: Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995.

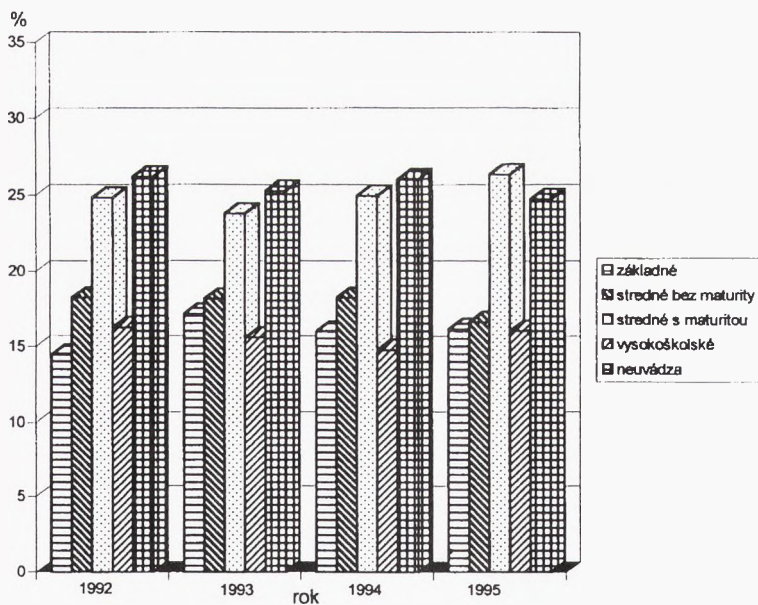
3.3 Štruktúra migrantov podľa rodinného stavu

V štruktúre migrantov Petržalky podľa rodinného stavu (tab. 6) majú dominantné, pričom takmer rovnako početné postavenie dve kategórie obyvateľov, a to sú slobodní (44 %) a kategória ženatí, vydatí (44 %). Pomerne vysoký podiel kategórie slobodných môže súvisieť s charakteristickou vekovou štruktúrou obyvateľstva Petržalky. Rozvedení mali taktiež relatívne vysoké zastúpenie v štruktúre migrantov (8,4 %), čo môže súvisieť s vysokou úrovňou rozvodovosti nielen v Petržalke, ale aj v celej Bratislave. Najmenším podielom sa na migrácii zúčastňujú ovdovení (3,6 %), čo taktiež súvisí s vekovou štruktúrou obyvateľstva Petržalky (málopočetné vekové skupiny starého obyvateľstva, najmä žien, pre ktoré je charakteristická kategória ovdovení).

Určité odlišnosti v zastúpení jednotlivých kategórií možno pozorovať v súboroch emigrantov a imigrantov (obr. 8, 9). V súbore emigrantov je zvýraznený podiel slobodných obyvateľov (46,3 %), zatiaľ čo v súbore imigrantov je podiel slobodných značne menší (40,6 %). Ak predpokladáme, že väčšinou ide o mladé obyvateľstvo, potom je táto skutočnosť v súlade so štruktúrou emigrantov podľa veku. Kategória ženatých (vydatých) emigrantov je o niečo menej zastúpená (42,0 %), čo poukazuje na určitú priestorovú stabilitu tohto obyvateľstva v Petržalke (v súbore imigrantov je vyšší podiel tejto kategórie - 46,7 %). Relatívne početnosti kategórie rozvedených sú približne rovnaké v oboch súboroch (8,1 % u imigrantov a 8,6 % u emigrantov). Značne rozdielne sú podiely ovdovených, pričom veľmi malé je zastúpenie tejto

Obr. 6. Vzdelanie imigrantov Petržalky.

Obr. 7. Vzdelanie emigrantov Petržalky.

kategórie v súbore emigrantov (2,9 %) ovplyvnené už spomenutou vekovou štruktúrou obyvateľov Petržalky.

3.4 Štruktúra migrantov podľa národnosti

Národnostná štruktúra migrantov je veľmi podobná štruktúre obyvateľov Petržalky. Výrazne dominujú migranti slovenskej národnosti (89,7 %) i keď v štruktúre obyvateľov Petržalky má táto kategória vyšší podiel (91,8 %). Ostatné národnostné kategórie majú významnejšie zastúpenie v štruktúre migrantov ako v Petržalke. Podiel migrantov maďarskej národnosti je 5,0 %, českej 2,9 % a ostatných národností 2,4 % (tab. 7).

V súboroch emigrantov a imigrantov sa takáto štruktúra v hlavných črtách tiež zachováva (obr. 10, 11). Zaujímavý je vyšší podiel v súbore emigrantov tých národností, ktoré sú menovite zisťované. Výraznejšie sa to prejavuje u emigrantov slovenskej národnosti (90,2 %), ktorí majú zároveň i početnú prevahu v porovnaní s imigrantmi. Podobnú situáciu možno pozorovať aj u emigrantov maďarskej a českej národnosti. Prevahu (v absolútnom i relatívnom vyjadrení) majú imigranti ostatných národností. Táto početná prevaha nie je však taká významná, aby sa mohla prejaviť na zmenách národnostnej štruktúry obyvateľov Petržalky.

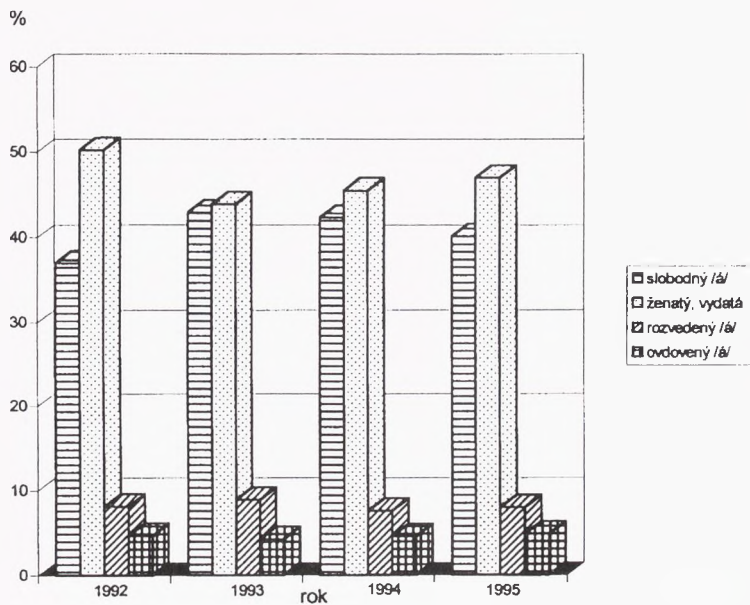
4 PRIESTOROVÁ ORIENTÁCIA PETRŽALSKEJ MIGRÁCIE

Štúdium migrácie z priestorových aspektov poskytlo poznatky o regionálnych vzťahoch Petržalky. Emigračné a imigračné prúdy boli sledované v dvoch regionálnych úrovniach. V prvej úrovni boli použité väčšie regionálne jednotky - Bratislava, Západoslovenský, Stredoslovenský a Východoslovenský región (regióny sú zhodné s bývalými krajmi Slovenska a v sledovanom období ich akceptovala i štatistická evidencia), Česká republika a zahraničie. V druhej úrovni bola petržalská migrácia hodnotená v rámci Bratislavy, t.j. vo vzťahu k ostatným obvodom hlavného mesta.

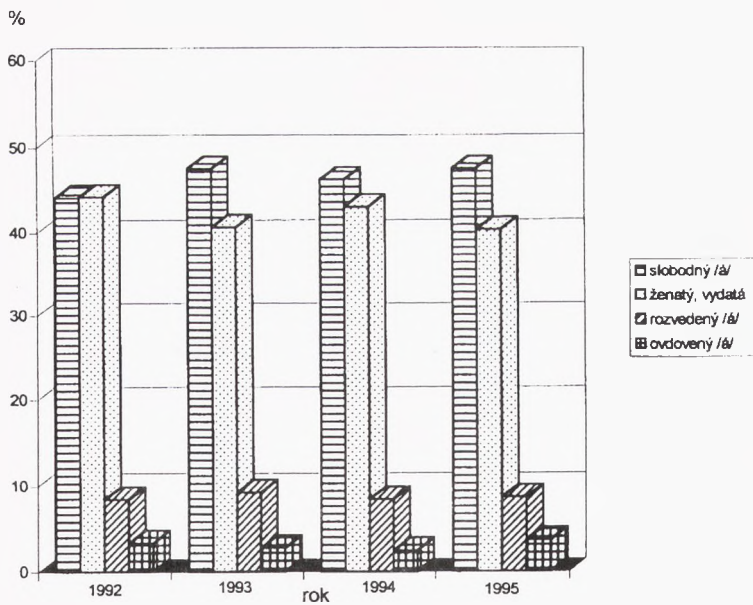
Petržalská migrácia sa väčšinou viaže na Bratislavu, pričom v rámci nej sa realizuje takmer 3/5 všetkých migračných pohybov. Na Západoslovenský región sa orientuje o niečo viac ako 1/4 migračných pohybov. Je prirodzené, že na Stredoslovenský región (6,3 %), Východoslovenský región (3,8 %), ako aj na Českú republiku (3,6 %) a zahraničie (1,5 %) pripadá podstatne menej z celkového rozsahu migrácie. Z takéhto rozloženia migrácií sa ponúka záver, že určujúcim faktorom ich priestorovej orientácie je vzdialenosť (tab. 8).

Tieto všeobecné charakteristiky platia i separátne pre priestorové orientácie imigrácie a emigrácie, hoci pozorujeme aj niektoré odlišnosti. Orientácia na Bratislavu je ešte výraznejšia pri emigrácii obyvateľov Petržalky (takmer 2/3 emigrantov sa neodšahuje z Bratislavy), zatiaľ čo iba niečo vyše 1/2 imigrantov pochádza z hlavného mesta. Oba migračné prúdy sú takmer vyrovnané vo vzťahu k Západoslovenskému regiónu, zatiaľ čo pri Stredoslovenskom a Východoslovenskom regióne je podiel imigrantov takmer dvojnásobný v porovnaní s podielom emigrantov. Migračné vzťahy s Českou republikou charakterizuje približne rovnaký podiel imigračnej a emigračnej zložky. Zaujímavý je klesajúci trend oboch prúdov, pričom vyššie počty migrantov v rokoch 1992, 1993 súviseli s procesom vzniku dvoch samostatných štátov. Značné rozdiely sú v zahraničnej migrácii, ktorú charakterizuje relatívne významný imigračný prúd, zatiaľ čo emigračný prakticky chýba.

Obr. 8. Rodinný stav imigrantov Petržalky.

Obr. 9. Rodinný stav emigrantov Petržalky.

Tab. 6. Rodinný stav migrantov Petržalky v rokoch 1992-1995

RODINNÝ STAV		IMIGRANTI					EMIGRANTI					MIGRANTI				
		1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu
Slobodní	počet	725	830	869	776	3200	1283	1411	1444	1189	5327	2008	2241	2313	1965	8527
	podiel %	37,0	42,9	42,3	40,1	40,6	44,1	47,5	46,2	47,5	46,3	41,3	45,7	44,7	44,3	44,0
Ženatý,	počet	982	849	935	909	3675	1285	1204	1345	1007	4841	2267	2053	2280	1916	8516
	podiel %	50,2	43,9	45,5	47,0	46,7	44,2	40,6	43,0	40,3	42,1	46,6	41,9	44,0	43,2	44,0
Vydaná	počet	158	171	155	154	638	245	272	262	215	994	403	443	417	369	1632
	podiel %	8,1	8,9	7,6	8,0	8,1	8,4	9,2	8,4	8,6	8,6	8,3	9,1	8,1	8,3	8,4
Rozvedení	počet	92	84	94	94	364	94	79	75	91	339	186	163	169	185	703
	podiel %	4,7	4,3	4,6	4,9	4,6	3,3	2,7	2,4	3,6	3,0	3,8	3,3	3,2	4,2	3,6
Ovdovení	počet	92	84	94	94	364	94	79	75	91	339	186	163	169	185	703
	podiel %	4,7	4,3	4,6	4,9	4,6	3,3	2,7	2,4	3,6	3,0	3,8	3,3	3,2	4,2	3,6
Spolu	počet	1957	1934	2053	1933	7877	2907	2966	3126	2502	11501	4864	4900	5179	4435	19378
	podiel %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Prameň: Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995.

Tab. 7. Národnostná štruktúra migrantov Petržalky v rokoch 1992-1995

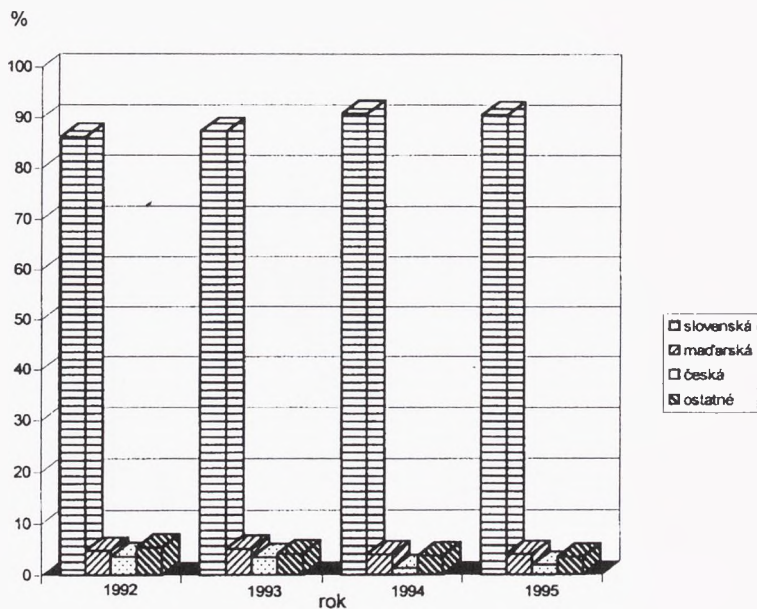
NÁRODNOSŤ		IMIGRANTI					EMIGRANTI					MIGRANTI				
		1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu
Slovenská	počet	1688	1690	1868	1753	6999	2575	2605	2856	2344	10380	4263	4295	4724	4097	17379
	podiel %	86,3	87,4	91,0	90,7	88,9	88,6	87,8	91,4	93,7	90,3	87,6	87,7	91,2	92,4	89,7
Maďarská	počet	93	98	82	77	350	138	162	201	111	612	231	260	283	188	962
	podiel %	4,7	5,1	4,0	4,0	4,4	4,8	5,5	6,4	4,4	5,3	4,8	5,3	5,5	4,2	5,0
Česká	počet	71	66	27	37	201	152	158	29	27	366	223	224	56	64	567
	podiel %	3,6	3,4	1,3	1,9	2,5	5,2	5,3	0,9	1,1	3,2	4,6	4,6	1,1	1,5	2,9
Ostatné	počet	105	80	76	66	327	42	41	40	20	143	147	121	116	86	470
	podiel %	5,4	4,1	3,7	3,4	4,2	1,4	1,4	1,3	0,8	1,2	3,0	2,4	2,2	1,9	2,4
Spolu	počet	1957	1934	2053	1933	7877	2907	2966	3126	2502	11501	4864	4900	5179	4435	19378
	podiel %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Prameň: Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995.

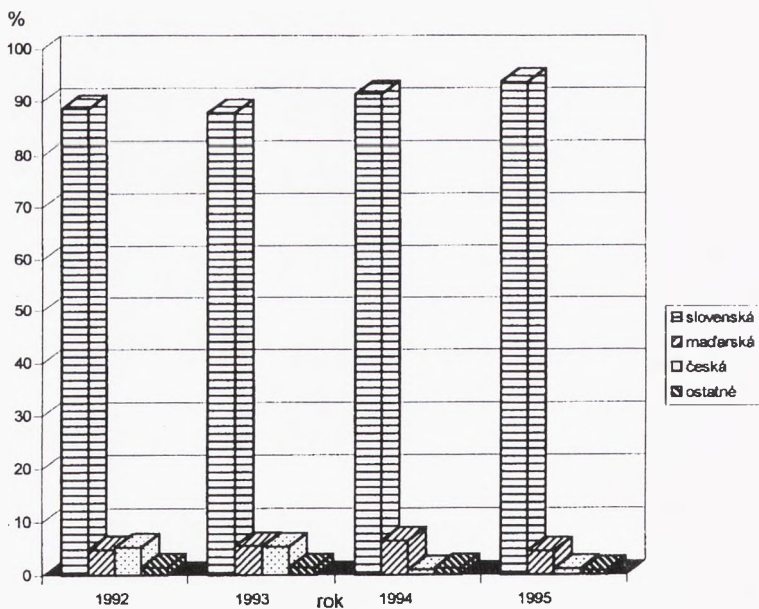
Tab. 8. Smery migrantov Petržalky

REGIÓN		IMIGRANTI					EMIGRANTI					MIGRANTI				
		1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu
Bratislava	počet	1020	1065	1082	1007	4174	1763	1918	1978	1598	7257	2783	2983	3060	2605	11431
	podiel %	52,1	55,1	52,7	52,1	53,0	60,7	64,7	63,3	63,9	63,1	57,2	60,9	59,1	58,8	59,0
Západoslovenský	počet	488	469	509	506	1972	708	698	913	715	3034	1196	1167	1422	1221	5006
	podiel %	24,9	24,2	24,8	26,2	25,0	24,4	23,5	29,2	28,6	26,4	24,6	23,8	27,5	27,5	25,8
Stredoslovenský	počet	173	149	200	171	693	128	119	142	145	534	301	268	342	316	1227
	podiel %	8,9	7,7	9,8	8,8	8,8	4,4	4,0	4,5	5,8	4,6	6,2	5,5	6,6	7,1	6,3
Východoslovenský	počet	116	90	126	127	459	68	68	93	41	270	184	158	219	168	729
	podiel %	5,9	4,7	6,1	6,6	5,8	2,3	2,3	3,0	1,6	2,4	3,8	3,2	4,2	3,8	3,8
Česká republika	počet	97	112	47	37	293	239	163	-	2	404	336	275	47	39	697
	podiel %	5,0	5,8	2,3	1,9	3,7	8,2	5,5	-	0,1	3,5	6,9	5,6	0,9	0,9	3,6
Zahraničie	počet	63	49	89	85	286	1	-	-	1	2	64	49	89	86	288
	podiel %	3,2	2,5	4,3	4,4	3,7	0,0	-	-	0,0	0,0	1,3	1,0	1,7	1,9	1,5
Spolu	počet	1957	1934	2053	1933	7877	2907	2966	3126	2502	11501	4864	4900	5179	4435	19378
	podiel %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Prameň: Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995.

Obr. 10. Národnostná štruktúra imigrantov Petržalky.

Obr. 11. Národnostná štruktúra emigrantov Petržalky.

Orientácia petržalskej migrácie nie je vo vzťahu k bratislavským obvodom rovnomerná. Dva obvody - Bratislava II a Bratislava IV majú vyššie počty migrantov a každý má približne 1/3 podiel na migrácii (tab. 9). Ďalšie dva obvody - Bratislava III a Bratislava I majú približne polovičný počet migrantov s podielom okolo 17 % na celkovom rozsahu migrácie. Súvisí to pravdepodobne s dokončováním bytovej výstavby v prvých dvoch obvodoch a s tým súvisiacou výmenou, resp. predajom bytov a následnou migráciou obyvateľstva.

Aj v tomto prípade sa všeobecná priestorová orientácia migrácie odráža v orientácii imigrácie a emigrácie (mapa 1). Najviac vystahovaných smeruje do obvodu Bratislava IV (38 %) a do obvodu Bratislava II (30 %). Do zvyšných dvoch bola emigrácia značne menšia - Bratislava I (15 %) a Bratislava III (17 %). Pri hodnotení imigrácie si takto vytvorené dvojice svoje postavenie zachovali, vymenili si iba vzájomné poradie. Prevalu mali prisťahovaní z obvodu Bratislava II (35 %) a Bratislava IV (27 %), zvyšná 1/3 pochádza z obvodu Bratislava I (20 %) a Bratislava III (18 %).

Ak porovnáme migračné saldá Petržalky s bratislavskými obvodmi, potom sú všetky ich hodnoty záporné. Najväčšie straty vykazuje Petržalka s mladým IV. obvodom (1 659 obyvateľov) a s II. obvodom (653 obyvateľov). O niečo menšie sú straty s I. obvodom (287 obyvateľov) a s III. obvodom (496 obyvateľov).

5 DÔVODY MIGRÁCIE

Poznatky o príčinách migrácie, najmä emigrácie, sa takmer vo všetkých štúdiách považujú za mimoriadne dôležité, a preto sa im venuje primeraná pozornosť. Poznanie súboru migračných príčin môže poskytnúť i potrebné poznatky o niektorých charakteristických znakoch (ekonomických, politických, kultúrnych, environmentálnych a i.) tých populačných štruktúr, v ktorých sa migračné pohyby uskutočňujú. Podobné ciele, získať poznatky o vývoji či zmenách urbánnej štruktúry Petržalky, sme sledovali i pri štúdiu dôvodov migrácie jej obyvateľov.

Rozhodujúci význam pri analýze dôvodov migrácie má spôsob získavania základných poznatkov, najmä škála a stanovenie takýchto dôvodov. V našej práci bolo použitých a vyhodnotených 9 dôvodov sťahovania, z ktorých si vyberá hlavný dôvod každý migrant pri vyplňaní "Hlásenia o sťahovaní": 1. zmena pracoviska, 2. priblíženie k pracovisku, 3. učenie, štúdiom, 4. zdravotné dôvody, 5. sobáš, 6. rozvod, 7. bytové dôvody, 8. nasledovanie rodinného príslušníka, 9. iné dôvody. Výhodou takto získaných údajov zo štatistiky migrácie je možnosť hodnotenia úplného súboru migrantov, na rozdiel od získavania informácií použitím výberového súboru. Zároveň však štandardné dôvody sťahovania stanovené Štatistickým úradom SR nemusia vyhovovať určitým cielene orientovaným programom výskumu.

Pri analýze migračných dôvodov celého súboru migrantov sa tieto začleňujú do dvoch skupín. V prvej sú 3 dôvody migrácie, ktoré jednotlivo predstavujú 20 - 30 % zo všetkých migračných dôvodov (tab. 10, obr. 12, 13). Do druhej skupiny možno zaradiť dôvody, ktorých podiel je podstatne menší (1 - 6 %).

Z takéhoto rozdelenia by mohol vzniknúť dojem, že rozhodujúca je informácia o 3 dôvodoch z prvej skupiny. Formálne predstavujú až 4/5 všetkých uvedených migračných dôvodov celého súboru migrantov. Pri ich podrobnejšej analýze sa vynorí určitý problém. Zásadnú informáciu o dôvodoch migrácie poskytuje iba jeden z nich -

Tab. 9. Migrácie Petržalky vo vzťahu k Bratislave

REGIÓN		IMIGRANTI					EMIGRANTI					MIGRANTI				
		1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu
Bratislava I	počet	174	196	231	226	827	247	308	274	285	1114	421	504	505	511	1941
	podiel %	17,0	18,4	21,3	22,4	20,3	14,0	16,1	13,9	17,8	15,3	15,1	16,9	16,5	19,6	17,0
Bratislava II	počet	418	397	362	351	1528	463	654	608	456	2181	881	1051	970	807	3709
	podiel %	41,0	37,3	33,5	34,9	35,0	26,3	34,1	30,7	28,6	30,1	31,7	35,2	31,7	31,0	32,4
Bratislava III	počet	159	174	196	175	704	302	323	329	246	1200	461	497	525	421	1904
	podiel %	15,6	16,3	18,1	17,4	17,3	17,1	16,8	16,6	15,4	16,5	16,6	16,7	17,2	16,2	16,7
Bratislava IV	počet	268	288	292	255	1103	751	633	767	611	2762	1019	921	1059	866	3865
	podiel %	26,3	27,1	27,0	25,3	27,1	42,6	33,0	38,8	38,2	38,1	36,6	30,9	34,6	33,2	33,8
Bratislava V	počet	1	10	1	-	12	-	-	-	-	1	10	1	-	12	
	podiel %	0,1	0,9	0,1	-	0,3	-	-	-	-	0,0	0,3	0,0	-	-	
Spolu	počet	1020	1065	1082	1007	4174	1763	1918	1978	1598	7257	2783	2983	3060	2605	11431
	podiel %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Prameň: Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995.

bytový dôvod, ktorý s podielom 31 % je najvýznamnejší. Riešenie bytovej otázky v týchto mladých urbánnych štruktúrach možno očakávať - v Petržalke sa pravdepodobne realizuje formou početných migrácií s II. a IV. bratislavským obvodom. Ďalší dôvod - nasledovanie rodinného príslušníka (28 %) je celkom "prirodeným" a viaže sa na detskú zložku obyvateľstva, alebo na neaktívne obyvateľstvo. Posledný zo skupiny najvýznamnejších dôvodov - iné dôvody (21 %) napriek svojmu štatistickému významu neposkytuje informáciu o skutočných dôvodoch a určitým spôsobom skresluje škálu použitých dôvodov.

Z druhej skupiny dôvodov sa javia ako významné demografické udalosti - sobáš a rozvod s podielom takmer 10 %. Značný je i podiel dvoch pracovných dôvodov - zmena a priblíženie pracoviska (6 %). Podiel zdravotných dôvodov (4 %) tiež nie je zanedbateľný.

Pri hodnotení dôvodu migrácie sa ako nádejné ukazuje tiež porovnanie súboru emigrantov a imigrantov. V hlavných rysoch sa však pri oboch súboroch zachovávajú dve už spomenuté skupiny migračných dôvodov. Bytové dôvody sa ako najvýznamnejší migračný dôvod o niečo výraznejšie prejavujú pri emigrantoch. Pri imigrantoch je najzaujímavejší klesajúci trend jeho početnosti. Určitým spôsobom to dokazuje väčší záujem riešiť bytový problém v skupine emigrantov a možno i negatívne hodnotenie podmienok bývania v Petržalke. Značne rozdielna je početnosť dôvodu "nasledovanie rodinného príslušníka" medzi emigráciou a imigráciou. Väčšia početnosť v súbore emigrantov sa dá vysvetliť rozdielnou vekovou štruktúrou - z Petržalky odchádza väčší počet mladšieho obyvateľstva, pri ktorom sa tento dôvod identifikuje. Podobne je rozdielna početnosť pri dvoch pracovných dôvodoch. Je dosť prekvapivé, že ako "zmena pracoviska", tak aj "priblíženie pracoviska" sú dôvodmi migrácie s väčšou početnosťou pri imigrácii, čo naznačuje určité rozširovanie pracovných príležitostí v Petržalke. Relatívne nižšia je početnosť týchto dôvodov pri emigrácii, napriek vysokej odchádzke obyvateľov Petržalky za prácou do iných mestských častí. Závažné demografické udalosti - "sobáš" a "rozvod" sú dôvodmi s dosť odlišnou početnosťou u emigrantov a imigrantov. Rozvod má väčšiu početnosť u emigrantov, čo môže korešpondovať s pomerne vysokou rozvodovosťou v Petržalke. Sobáš je dôvod s takmer dvojnásobnou početnosťou u imigrantov, čo je v súlade s rastúcim podielom obyvateľov, ktorí vstupujú do sobášneho veku. Za súčasnej vekovej štruktúry sa dá očakávať ďalší rast početnosti tohto dôvodu pri imigrácii obyvateľstva. Je zaujímavé, že sobáš je početnejším dôvodom migrácie žien (7 %) ako u mužov (5,6 %) a naopak, rozvod je častejším dôvodom sťahovania mužov (3,9 %) ako žien (2,0 %). "Zdravotné problémy" majú značnú početnosť (3-4 %), aj keď ich odlišnosť u emigrantov nie je zvlášť významná. Posledný dôvod migrácií - "učenie, štúdium" sa vyskytuje iba vo veľmi malej početnosti.

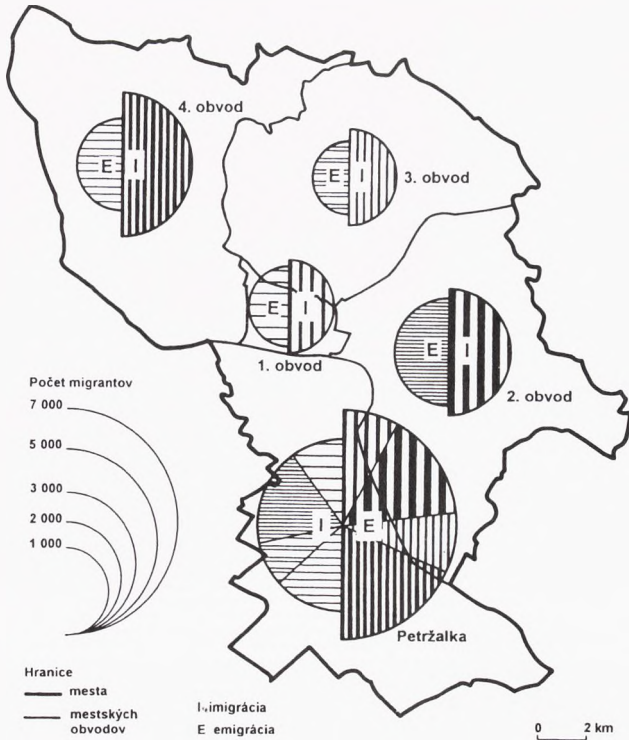
Ak porovnáme výsledky výskumu podobného zamerania z obdobia rokov 1986-1990, ktoré prezentovala Cibulková (1994), potom sú zreteľné zmeny štruktúry migračných dôvodov v Petržalke. Aj v prvom období sa vykryštalizovala rozhodujúca pozícia rovnakých 3 dôvodov. Najvýznamnejší z imigračných dôvodov - bytový dôvod však dosahoval až 56 % podiel, čo súvisí s výstavbou nových bytov v tejto mestskej časti. Význam tohto dôvodu postupne klesá. Druhý dôvod - nasledovanie rodinného príslušníka sa pri oboch smeroch migrácie zachováva na približne rovnakej úrovni, v prípade emigrácie sa jeho podiel zvyšuje. Značne sa zvýšil podiel "iných dôvodov", čo určitým spôsobom znižuje hodnotu informácií o štruktúre migračných dôvodov. Také dôvody, ako sú "zmena a priblíženie pracoviska" si svoje

Tab. 10. Dôvody sťahovania migrantov Petržalky

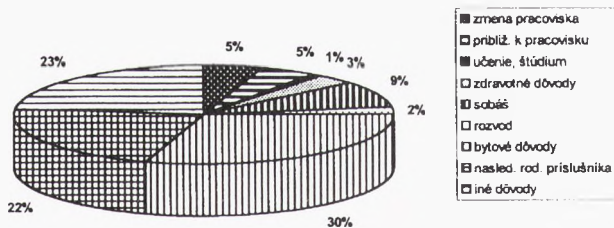
DÔVOD		IMIGRANTI					EMIGRANTI					MIGRANTI				
		1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu	1992	1993	1994	1995	Spolu
Zmena pracoviska	počet	119	107	82	84	392	90	55	50	30	225	209	162	132	114	617
	podiel %	6.08	5.54	4.00	4.35	4.98	3.10	1.86	1.60	1.20	1.96					
Približ. k pracovisku	počet	86	89	103	101	379	76	56	47	52	231	162	145	150	153	610
	podiel %	4.39	4.60	5.02	5.23	4.81	2.62	1.89	1.50	2.08	2.01					
Učenie.	počet	17	12	22	8	59	17	29	18	26	90	34	41	40	34	149
	podiel %	0.87	0.62	1.07	0.41	0.75	0.58	0.98	0.58	1.04	0.78					
Zdravotné dôvody	počet	62	54	74	64	254	117	121	95	114	447	179	175	169	178	701
	podiel %	3.17	2.79	3.60	3.31	3.22	4.02	4.08	3.04	4.56	3.89					
Sobáš	počet	199	163	179	168	709	144	114	141	120	519	343	277	320	288	1228
	podiel %	10.17	8.43	8.72	8.69	9.00	4.95	3.84	4.51	4.80	4.51					
Rozvod	počet	49	37	51	45	182	102	103	107	73	385	151	140	158	118	567
	podiel %	2.50	1.91	2.48	2.33	2.31	3.51	3.47	3.42	2.92	3.35					
Bytové dôvody	počet	647	581	571	558	2357	881	893	1057	789	3620	1528	1474	1628	1347	5977
	podiel %	33.06	30.04	27.81	28.87	29.92	30.31	30.11	33.81	31.53	31.48					
Nasled. príslušníka	počet	343	434	444	515	1736	916	913	994	827	3650	1259	1347	1438	1342	5386
	podiel %	17.53	22.44		26.64	22.04	31.51	30.78	31.80	33.05	31.74					
Iné dôvody	počet	435	457	527	390	1809	564	682	617	471	2334	999	1139	1144	861	4143
	podiel %	22.23	23.63	25.67	20.17	22.97	19.40	22.99	19.74	18.22	20.28					
Spolu	počet	1957	1934	2053	1933	7877	2907	2966	3126	2502	11501	4864	4900	5179	4435	19378
	podiel %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0					

Prameň: Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995.

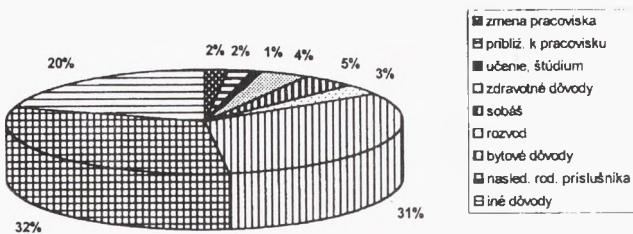

Obr. 12. Priestorové smerovanie migračných prúdov Petržalky podľa miestnych obvodov

Obr. 13. Dôvody imigrácie Petržalky.

Obr. 14. Dôvody emigrácie Petržalky.

početnosti zachovávajú. V prvom období však predstavovali až 20 % všetkých imigračných dôvodov pri migrantoch z mimobratislavských regiónov (nové pracovné miesta v Bratislave).

6 ZÁVER

Urbánna štruktúra Petržalky prekonala v krátkom čase zaujímavý a dosť zložitý vývoj. Až do začiatku 70. rokov to bolo obdobie relatívnej stability, kedy sa formovala pod vplyvom menej priaznivých prírodných a sociálno-politických podmienok, ako sídelná štruktúra s mnohými znakmi vidieckeho sídla a s pomerne nízkou technickou úrovňou bývania. Toto obdobie vystriedal prudký rozvoj, výstavba novej urbánnej štruktúry a súčasne sa likvidovala stará sídelná štruktúra. Začiatkom 90. rokov nastupuje opäť fáza stabilnejšieho vývoja, predovšetkým z aspektu demogeografického hodnotenia.

Práve toto posledné vývojové obdobie sa vyznačuje stratou demografickej dynamiky. Najskôr sa v roku 1987 objavuje záporné migračné saldo a od roku 1991 sa v Petržalke znižuje celkový počet obyvateľov. Už tento všeobecný výsledok demografických procesov nemožno hodnotiť pozitívne a zasluhuje si osobitnú pozornosť. Analýzy ukázali, že napriek zmenám v prirodzenom pohybe obyvateľov rozhodujúcim elementom tohto vývoja je migrácia, resp. migračný úbytok obyvateľstva.

Analýza migrantov vo väčšine prípadov nepotvrdila prvotné obavy o veľkých štruktúrnych rozdieloch emigrantov a imigrantov, ktoré by smerovali k zhoršovaniu niektorých kvalitatívnych parametrov obyvateľstva Petržalky. Štruktúry migrantov podľa vzdelania, rodinného stavu a podľa národnosti preukázali iba malé rozdiely v súboroch emigrantov a imigrantov. Odlišná veková štruktúra týchto dvoch súborov prispieva k rýchlejšiemu demografickému starnutiu obyvateľov Petržalky. Migračná mobilita obyvateľov Petržalky (relatívne ukazovatele) v porovnaní s ostatnými mestskými časťami Bratislavy nie je obzvlášť vysoká.

Analýza príčin migrácie bola výrazne ovplyvnená schémou tých dôvodov, ktoré používa naša štatistická prax pri evidovaní migrantov. Práve táto schéma dôvodov migrácie nie je najvhodnejšia pre poznanie tých znakov a procesov urbánnej štruktúry, ktoré boli jedným z cieľov výskumu v Petržalke. Zo získaných poznatkov možno usudzovať, že významným dôvodom migrácie je určitá nespokojnosť s úrovňou bývania (potreba zmeny bývania). Početnosť tohto dôvodu je ako pri emigrácii, tak i imigrácii dosť podobná. Inak povedané, z jej malej rozdielnosti nemožno vyvodzovať závažné hodnotenia o preferenciách bývania obyvateľov Petržalky v ostatných mestských častiach Bratislavy.

Nedostatok bytov, a to nielen v Petržalke, ale v celej Bratislave (podobná situácia je i v ostatných mestských a vidieckych sídlach) však neumožňuje vytvorenie legálneho trhu so širokou ponukou pestrej veľkostnej, kvalitatívnej a cenovej škály bytov, resp. nájomných bytov bez regulovaného nájomného. Absencia takéhoto trhu má za následok formovanie relatívne stabilnej priestorovej sídelnej a demografickej štruktúry. Naopak, vytvorenie takéhoto trhu je podmienkou určitých diferenciacných priestorových procesov, a to tak na regionálnej, ako aj intraurbánnej úrovni. Vytvorením takéhoto trhu s bytmi možno očakávať zintenzívnenie migračných pohybov obyvateľstva i v takých urbánnych štruktúrach, ako je Petržalka. To, či takéto pohyby budú smerovať k degradácii, alebo budú zlepšovať demografické štruktúry tejto časti mes-

ta, sa dá v súčasnosti veľmi ťažko predvídať. Súčasná transformácia Petržalky, realizácia pôvodných i nových projektov by mala smerovať k zlepšeniu niektorých kvalitatívnych funkčných systémov a v konečnom ciele i k zlepšeniu kvality života obyvateľov.

LITERATÚRA

- BUČEK, J. (1994). The participation and electoral preferences of Petržalka's Inhabitants. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 71-81.
- CIBULKOVÁ, J. (1994). Migration movements of Petržalka population. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 61-70.
- FEDERÁLNÍ STATISTICKÝ ÚRAD NA ZÁKLADĚ VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU Z LET 1850-1970 (1978). *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970*. Praha.
- KOREC, P. (1994). System of Transport in Petržalka, its Function and Problems. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 13-22.
- KOVALOVSKÁ, V. (1997). *Prírodný a mechanický pohyb obyvateľstva Petržalky*. Diplomová práca. Katedra humánnej geografie a demogeografie, Prírodovedecká fakulta Univerzity Komenského, Bratislava.
- KRAJSKÁ SPRÁVA ŠTATISTICKÉHO ÚRADU SR V BRATISLAVE (1990-1996). *Štatistická ročenka hlavného mesta SR Bratislava*. Bratislava.
- LUPTÁKOVÁ, O. (1994). Possibilities of formation of special zones in Bratislava-Petržalka. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 111-118.
- MANDZAK, P. (1994). Digital land use map - an advanced technique in urban studies. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 127-134.
- MIŠKOLCI, A., MLÁDEK, J. (1994). The basic characters of population structure of Petržalka. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 83-94.
- MLÁDEK, J. (1994). Trade utilities and its perception by Petržalka inhabitants. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 95-110.
- MLÁDEK, J. (1994). Petržalka - development and transformation of urban structure. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 3-12.
- MLÁDEK, J. (1997). Großwohnsiedlung Bratislava-Petržalka - Entwicklung und demographische Situation. In Müller, E., ed. *Großwohnsiedlungen in europäischen Städten. Beiträge zur Regionalen Geographie*. Leipzig (Institut für Länderkunde), pp. 83-91.
- OTRUBOVÁ, E. (1994). The short - period tourism of Petržalka inhabitants. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 49-60.
- PLAŠIENKOVÁ, Z. (1994). Quality of life - philosophic - approaches. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 119-126.
- SCHMÜLLING, H. (1992). Einführung. In: Internationales Forschungsseminar Große Neubaugebiete. Bundesministerium für Raumordnung, Bauwesen und Städtebau. Bonn.
- SLAVÍK, V. (1994). Specificities of educational system in Petržalka. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 33-48.
- SPIŠIAK, P. (1994). Alimentary facilities of Petržalka. *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae, Geographica*, 34, 23-32.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR (1992-1995). *Základná migračná štatistika SR za roky 1992-1995, súbor migrantov z hlásení o stahovaní. Interné materiály*. Bratislava.

PETRŽALKA - DEMOGRAPHIC AND MIGRATION FEATURES OF YOUNG URBAN STRUCTURE

Recent development of urban structure of Petržalka has been rather interesting and complex. The period preceding the beginning of the 70's was relatively stable when the urban quarter formed under the influence of less favourable natural and socio-political conditions as a settlement structure with numerous traits of rural nature and comparably low level of housing. This period ended up by a dramatic promotion and building of a new urban structure accompanied by destruction of the old one. By the beginning of the 90's again a period of stable development as far as demographic aspect is concerned, started.

Precisely the last developmental stage is typical for the loss of demographic dynamism. First to appear in 1987 was the negative migration balance and from 1991 the overall population number of Petržalka drops. These general results of demographic processes deserve special attention. Analyses showed that in spite of the changes in natural population movement the decisive element of this development is migration or migration shrinkage of population.

Analysis of migrants did not confirm in the majority of cases the primary concern about large structural differences among the emigrants and immigrants which might deteriorate some qualitative parameters of Petržalka's population. The education, family status, nationality structure of migrants showed only small differences in the emigrant and immigrant sets. Different age structure of both sets contributes to a more accelerated demographic ageing of Petržalka's population. Migration mobility of the population in question (relative indices) compared to the rest of the municipal parts of Bratislava is not especially high.

Analysis of the causes of migration was distinctly influenced by the scheme of the reasons which are used by our statistics for filing migrants. This scheme of reasons for migration is not precisely adequate for knowing the traits and processes of urban structures which constituted one of the research aims. Our results suggest that an important reason for migration is dissatisfaction with level of housing (a need to change housing). Occurrence of the reason is similar for emigration and immigration. In other words, a too small difference does not allow for serious evaluation of preferences of housing of Petržalka's population for other urban parts of Bratislava.

Lack of flats not only in Petržalka but also in whole of Bratislava (very much alike other urban and rural settlements) does not favour creation of a legal market with wide offer of variegated size, quality and price scale of flats or tenement houses without controlled rents. Absence of such market causes formation of a relatively stable spatial settlement and demographic arrangement, and on the other side creation of the mentioned marked constitutes a condition of certain differentiative spatial processes the same at the regional and intra-urban levels. Following the creation of such market more intensive migration movements of population can be expected also in Petržalka. It is difficult to foresee whether such movements will mean degradation or improvement of demographic structure of this part of the city. The contemporary transformation of Petržalka and implementation of the original and new projects should improve some functional systems and eventually the quality of life of its population.

Fig. 1. Development of migration in Petržalka in the years 1992-1995 (absolute figures).

Fig. 2. Age structure of population of Bratislava and Petržalka.

Fig. 3. Age structure of Petržalka's immigrants.

Fig. 4. Age structure of Petržalka's emigrants.

Fig. 5. Age structure of Petržalka's emigrants and immigrants.

Fig. 6. Education of Petržalka's immigrants.

Fig. 7. Education of Petržalka's emigrants.

Fig. 8. Family status of Petržalka immigrants.

Fig. 9. Family status of of Petržalka´s emigrants.

Fig. 10. Nationality structure of Petržalka´s immigrants.

Fig. 11. Nationality structure of Petržalka´s emigrants.

Fig. 12. Spatial orientation of migration flows of Petržalka by municipal parts.

Fig. 13. Reasons of immigration to Petržalka.

Fig. 14. Reasons of emigration from Petržalka.

Tab. 1a. Development of population number in Petržalka.

Tab. 1b. Dynamism of population in Petržalka.

Tab. 2. Development of migration of Petržalka´s population in years 1992-1995.

Tab. 3. Migration movement of population in Bratislava by municipal parts.

Tab. 4. Age structure of Petržalka´s migrants in years 1992-1995.

Tab. 5a. Education of Petržalka´s migrants in years 1992-1995.

Tab. 5b. Education structure of Petržalka´s migrants in the years 1986-1990 and in years 1992-1995 (%).

Tab. 6. Family status of of Petržalka´s migrants in the years 1992-1995.

Tab. 7. Nationality structure of Petržalka´s migrants in the years 1992-1995.

Tab. 8. Orientation of migrants of Petržalka.

Tab. 9. Migration of Petržalka in relation to Bratislava.

Tab. 10. Reasons of moving of Petržalka´s migrants.

Translated by H. Contrerasová